

LEICHTLE

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)
της 18ης Μαρτίου 2004 *

Στην υπόθεση C-8/02,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Verwaltungsgericht Sigmaringen (Γερμανία) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 234 ΕΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Ludwig Leichtle

και

Bundesanstalt für Arbeit,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία των άρθρων 49 ΕΚ και 50 ΕΚ,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους C. W. A. Timmermans, προεδρεύοντα του πέμπτου τμήματος, A. La Pergola (εισηγητή) και S. von Bahr, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: D. Ruiz-Jarabo Colomer,
γραμματέας: R. Grass,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

- η Ισπανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την L. Fraguas Gadea,
- η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από την Ph. Ormond, επικουρούμενη από την S. Moore, barrister,
- η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τις H. Michard και C. Schmidt,

έχοντας υπόψη την έκθεση του εισηγητή δικαστή,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 10ης Ιουλίου 2003,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Με διάταξη της 28ης Νοεμβρίου 2001, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 11 Ιανουαρίου 2002, το Verwaltungsgericht Sigmaringen υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, δύο προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία των άρθρων 49 ΕΚ και 50 ΕΚ.

- 2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ του L. Leichtle και του Bundesanstalt für Arbeit (ομοσπονδιακού ιδρύματος εργασίας, στο εξής: Bundesanstalt) σχετικά με την άρνηση του τελευταίου να αναλάβει τις δαπάνες που συνδέονται με θεραπευτική αγωγή σε ιαματικά λουτρά, την οποία ο προσφεύγων της κύριας δίκης σκεπτόταν να ακολουθήσει στην Ιταλία.

Η εθνική νομοθεσία

- 3 Η Allgemeine Verwaltungsvorschrift für Beihilfen in Krankheits-, Pflege-, Geburts- und Todesfällen (γενική διοικητική διάταξη αφορώσα την ενίσχυση που καταβάλλεται στους υπαλλήλους σε περίπτωση ασθένειας, περιθάλψεως, τοκετού και θανάτου), καλούμενη «Beihilfenvorschriften» (διατάξεις για την ενίσχυση), όπως διατυπώθηκε στις 10 Ιουλίου 1995 (*Gemeinsames Ministerialblatt*, σ. 470), όπως τροποποιήθηκε τελευταία στις 20 Φεβρουαρίου 2001 (*Gemeinsames Ministerialblatt*, σ. 186, στο εξής: BhV), διέπει τη χορήγηση ενισχύσεων στους ομοσπονδιακούς υπαλλήλους και δικαστές, καθώς και στους συνταξιούχους ομοσπονδιακούς υπαλλήλους, σε περίπτωση ασθένειας, περιθάλψεως, τοκετού και θανάτου.

- 4 Κατά το γράμμα του άρθρου 1 των BhV, οι εν λόγω ενισχύσεις «συμπληρώνουν την προσωπική κάλυψη που παρέχουν οι τρέχουσες αποδοχές», δεδομένου ότι οι ενδιαφερόμενοι υποτίθεται ότι έχουν συνάψει ιδιωτική ασφάλιση ασθένειας.
- 5 Η ανάληψη των δαπανών περιθάλψεως από την ιδιωτική ασφάλιση ασθένειας ή μέσω των προβλεπομένων από τις BhV ενισχύσεων συντελείται υπό τη μορφή επιστροφής στους ενδιαφερομένους των ποσών τα οποία αυτοί κατέβαλαν.
- 6 Με τίτλο «Έξοδα θεραπευτικής αγωγής με ιαματικά λουτρά που μπορούν να τύχουν επιστροφής», το άρθρο 8 των BhV προβλέπει τα εξής:

«[...]

2. Σε περίπτωση θεραπευτικής αγωγής επιστρέφονται τα ακόλουθα έξοδα:

- 1) αυτά που προβλέπονται από το άρθρο 6, παράγραφος 1, αριθ. 1) έως 3)·
- 2) τα έξοδα για κατάλυμα και διατροφή για 23 κατ' ανώτατο όριο ημερολογιακές ημέρες, συμπεριλαμβανομένων των ημερών του ταξιδιού, έως το ποσό των 30 DEM ημερησίως και, για τον συνοδεύοντα άτομα με βαριά αναπηρία, έως το ποσό των 25 DEM (12,78 ευρώ ημερησίως κατ' ανώτατο όριο, εφόσον τα έξοδα υπερβαίνουν, αντιστοίχως, τα 25 DEM ή τα 20 DEM (10,22 ευρώ) ημερησίως· [...]
- 3) τα έξοδα που προβλέπονται από το άρθρο 6, παράγραφος 1, αριθ. 9)·

4) τα τέλη παραμονής στα ιαματικά λουτρά, επίσης και για τον συνοδεύοντα [...].

5) η σχετική αμοιβή για την τελική ιατρική έκθεση.

3. Τα έξοδα της παραγράφου 2, αριθ. 2) έως 5), επιστρέφονται μόνον αν:

1) σύμφωνα με επίσημη ιατρική γνώμáτευση ή γνώμáτευση του συμβούλου-ιατρού, η θεραπευτική αγωγή είναι αναγκαία για την αποκατάσταση ή τη διατήρηση της ικανότητας προς εργασία μετά από σοβαρή ασθένεια ή, αν είναι χρόνια, η αγωγή είναι απολύτως αναγκαία και δεν μπορεί να αντικατασταθεί από άλλα θεραπευτικά μέτρα με ίδιες πιθανότητες επιτυχίας, ειδικότερα με θεραπευτική αγωγή που παρέχεται στον τόπο της κατοικίας ή στον τόπο απασχολήσεώς του υπό την έννοια του Bundesumzugskostengesetz (ομοσπονδιακού νόμου περί εξόδων μετακομίσεως).

2) η αρμόδια υπηρεσία δέχθηκε προηγουμένως τον αποδοτέο χαρακτήρα των εξόδων. Η αναγνώριση αυτή ισχύει μόνο αν η θεραπευτική αγωγή αρχίζει εντός των τεσσάρων μηνών από της κοινοποιήσεώς της.

[...]

6. Για τους σκοπούς της διατάξεως αυτής, ως λουτροθεραπευτική αγωγή νοείται η αγωγή που ακολουθείται υπό ιατρικό έλεγχο, σύμφωνα με ένα θεραπευτικό πρόγραμμα, σε εγκατάσταση ιαματικών λουτρών που περιλαμβάνεται στον ειδικό κατάλογο των εγκεκριμένων ιαματικών λουτρών· το κατάλυμα πρέπει να βρίσκεται εντός της εγκαταστάσεως των ιαματικών λουτρών, αμφότερα δε πρέπει να επικοινωνούν.»

7 Κατά το άρθρο 13 των ΒhV με τίτλο «Αποδοτέα έξοδα που δημιουργήθηκαν εκτός της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας»:

«1. Τα έξοδα που δημιουργήθηκαν εκτός της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας μπορούν να επιστραφούν μόνο αν πρόκειται για έξοδα προβλεπόμενα από τα άρθρα 6 και 9 έως 12, και μόνο στο μέτρο που θα μπορούσαν να αποδοθούν αν είχαν δημιουργηθεί εντός της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και ήσαν αποδοτέα έως το προβλεπόμενο ποσό αν η αγωγή είχε ακολουθηθεί στον τόπο κατοικίας του υπαλλήλου.»

2. [...]

3. Τα έξοδα που δημιουργήθηκαν λόγω θεραπείας σε ιαματικά λουτρά εκτός της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και προβλέπονται από το άρθρο 8, παράγραφος 2, αριθ. 2) έως 5), είναι κατ' εξαίρεση αποδοτέα μόνο

1) αν αποδεικνύεται από τη γνωμάτευση των υπηρεσιών δημοσίας υγείας ή ενός συμβούλου-ιατρού ότι η θεραπευτική αγωγή χρειάζεται επιτακτικώς λόγω των πολύ περισσότερων πιθανοτήτων επιτυχίας εκτός της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, και

2) αν τα ιαματικά λουτρά περιλαμβάνονται στον ειδικό κατάλογο και

3) αν πληρούνται οι λοιπές προϋποθέσεις του άρθρου 8.

Τα έξοδα που προβλέπονται από το άρθρο 8, παράγραφος 2, αριθ. 1) και 3) έως 5), είναι επιστρεπτέα χωρίς να περιορίζονται στο ύψος των εξόδων που πραγματοποιούνται στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας.

4. [...]»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 8 Ο L. Leichtle είναι υπάλληλος του Bundesanstalt. Στις 22 Φεβρουαρίου 2000, ζήτησε από το τελευταίο να αναγνωρισθούν επιλέξιμες για την προβλεπόμενη από τις BhV ενίσχυση οι δαπάνες που συνδέονται με θεραπευτική αγωγή σε ιαματικά λουτρά, την οποία σκεπτόταν να ακολουθήσει στην Ischia (Ιταλία).
- 9 Η αίτηση αυτή απορρίφθηκε από το Bundesanstalt στις 29 Φεβρουαρίου 2000 για τον λόγο ότι δεν πληρούσε την προϋπόθεση του άρθρου 13, παράγραφος 3, αριθ. 1), των BhV. Κατά τον ιατρό του προσωπικού του Bundesanstalt, οι διαθέσιμες ιατρικές πληροφορίες δεν επέτρεπαν πράγματι να θεωρηθεί ότι η πραγματοποιούμενη στην Ischia θεραπευτική αγωγή προσέφερε πολύ μεγαλύτερες πιθανότητες επιτυχίας απ' ό,τι οι θεραπευτικές αγωγές σε ιαματικά λουτρά που μπορούσαν να γίνουν στη Γερμανία.
- 10 Η ασηκθεισα από τον L. Leichtle ένσταση κατά της αποφάσεως αυτής απορρίφθηκε από το Bundesanstalt με απόφαση της 22ας Μαρτίου 2000.

- 11 Ο L. Leichtle άσκησε τότε προσφυγή ενώπιον του Verwaltungsgericht Sigmaringen επιδιώκοντας την ακύρωση των αποφάσεων αυτών. Στη συνέχεια μετέβη στην Ischia όπου ακολούθησε θεραπευτική αγωγή με ιαματικά λουτρά από τις 29 Απριλίου έως τις 13 Μαΐου 2000.
- 12 Προς στήριξη της προσφυγής του, ο L. Leichtle υποστηρίζει ότι το άρθρο 13, παράγραφος 3, των BhV δεν λαμβάνει υπόψη τα άρθρα 49 ΕΚ και 50 ΕΚ. Η διάταξη αυτή έχει ως συνέπεια να καθιστά ουσιαστικά αδύνατη για τους ενδιαφερομένους την πρόσβαση στις πραγματοποιούμενες σε άλλα κράτη μέλη θεραπευτικές αγωγές και το εμπόδιο στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών που προκαλείται με τον τρόπο αυτό δεν μπορεί να δικαιολογηθεί από την ανάγκη να διασφαλιστεί η διατήρηση ουσιάδους ικανότητας περιθάλψεως ή ιατρικής ικανότητας επί του εθνικού εδάφους.
- 13 Το Bundesanstalt αντιτάσσει ότι η εντελώς ελεύθερη πρόσβαση στα ευρωπαϊκά θεραπευτήρια θα έθετε σε κίνδυνο την οικονομική ισορροπία, την ιατρική και νοσοκομειακή ικανότητα καθώς και το ιατρικό επίπεδο του συστήματος των γερμανικών θεραπευτηρίων.
- 14 Το Bundesanstalt αμφισβητεί, εξάλλου, το έννομο συμφέρον του L. Leichtle. Τονίζει ότι οι δαπάνες που αφορούν τις αυστηρά ιατρικές υπηρεσίες, τις οποίες δέχθηκε ο ενδιαφερόμενος στην Ischia, δηλαδή ποσό 239,10 ευρώ, αναγνωρίστηκαν ως επιλέξιμες για την ενίσχυση έως το ποσό των 154,41 ευρώ, ώστε απέμεινε μόνο υπό αμφισβήτηση η επιλεξιμότητα των συναφών εξόδων ύψους 326,72 ευρώ και 1 124,84 ευρώ για τη μεταφορά και το κατάλυμα. Όμως ο L. Leichtle δεν μπορούσε, εν πάση περιπτώσει, να διεκδικήσει την επιστροφή των εν λόγω εξόδων, στο μέτρο που ακολούθησε την επίμαχη θεραπεία χωρίς να πληρωθεί η επιτακτική προϋπόθεση της προηγουμένης αναγνώρισης της επιλεξιμότητας της ενισχύσεως.

- 15 Το Verwaltungsgericht Sigmaringen τονίζει ότι δεν αμφισβητείται από τους διαδίκους ότι οι υγειονομικές προϋποθέσεις του άρθρου 8, παράγραφος 3, αριθ. 1), των BhV πληρούνται, δηλαδή ότι η αγωγή που ακολουθήθηκε από τον L. Leichtle ήταν αναγκαία και δεν μπορούσε να αντικατασταθεί από άλλες θεραπευτικές ενέργειες εμφανίζουσες τις αυτές πιθανότητες επιτυχίας και παρεχόμενες στον τόπο κατοικίας ή διορισμού αυτού.
- 16 Κατά το Verwaltungsgericht Sigmaringen, έχει επίσης αποδειχθεί ότι η εφαρμογή του κριτηρίου του άρθρου 13, παράγραφος 3, αριθ. 1), των BhV πρέπει, εν προκειμένω, να έχει ως αποτέλεσμα τη μη αναγνώριση επιλεξιμότητας της ενισχύσεως, λαμβάνοντας υπόψη την ύπαρξη, στη Γερμανία, ιδίως στο Bad Steben ή το Bad Münster am Stein, κέντρων ιαματικών λουτρών δυναμένων να παρέχουν εναλλακτικές θεραπευτικές αγωγές ισοδύναμες με αυτήν που ακολούθησε ο L. Leichtle στην Ιταλία.
- 17 Επομένως, η έκβαση της διαφοράς της κύριας δίκης εξαρτάται κυρίως από το ερώτημα αν ορθώς η τελευταία αυτή διάταξη εξαρτά τη χορήγηση ενισχύσεως ως προς ορισμένες δαπάνες, σχετικές με τις πραγματοποιούμενες σε άλλα κράτη μέλη θεραπευτικές αγωγές σε ιαματικά λουτρά, από ειδικές περιοριστικές προϋποθέσεις σε σχέση με αυτές που εφαρμόζονται οσάκις η θεραπευτική αγωγή πραγματοποιείται στο εθνικό έδαφος ή αν τα άρθρα 49 ΕΚ και 50 ΕΚ την απαγορεύουν.
- 18 Το Verwaltungsgericht Sigmaringen θεωρεί, καταρχάς, ότι από τη νομολογία του Δικαστηρίου, ειδικότερα τις αποφάσεις της 28ης Απριλίου 1998, C-158/96, Kohll (Συλλογή 1998, σ. I-1931), και της 12ης Ιουλίου 2001, C-157/99, Smits και Peerbooms (Συλλογή 2001, σ. I-5473), συνάγεται ότι η πιο πάνω αναφερθείσα εθνική διάταξη συνιστά, τόσο για τον οικείο υπάλληλο όσο και για τους εγκατεστημένους σε άλλα κράτη μέλη παρέχοντες υπηρεσίες, εμπόδιο στην ελεύθερη παροχή ιατρικών υπηρεσιών.
- 19 Βεβαίως, οι διατάξεις των BhV δεν απαγορεύουν τη χορήγηση ενισχύσεως όσον αφορά τις καθεαυτές ιατρικές παροχές που διατίθενται κατά τη θεραπευτική αγωγή που ακολουθείται εντός άλλου κράτους μέλους, δεδομένου ότι το ποσό

της ενισχύσεως, σε παρόμοια περίπτωση, περιορίζεται, όπως προκύπτει από τα άρθρα 13, παράγραφος 1, και 8, παράγραφοι 2, αριθ. 1), και 3, των BhV, στο ποσό που θα είχε καταβληθεί αν οι θεραπευτικές αγωγές είχαν πραγματοποιηθεί στη Γερμανία. Πάντως, το γεγονός ότι εξαρτάται η χορήγηση ενισχύσεως για το κατάλυμα, τη διατροφή, τα έξοδα ταξιδιού, τα τέλη διαμονής και την τελική ιατρική έκθεση, που συνδέονται με θεραπευτική αγωγή πραγματοποιηθείσα εκτός Γερμανίας, από την προηγούμενη αναγνώριση της επιλεξιμότητας η οποία παρέχεται μόνο υπό τις πολύ περιοριστικές προϋποθέσεις του άρθρου 13, παράγραφος 3, αριθ. 1), των BhV, θα έχει ως πρακτική συνέπεια να εμποδίζει τον υπάλληλο να ακολουθήσει αυτή τη θεραπευτική αγωγή. Πράγματι, οι παράγοντες κόστους που αναφέρθηκαν πιο πάνω δεν πρέπει να λαμβάνονται υπόψη χωριστά από τις καθεαυτές ιατρικές παροχές των οποίων συνιστούν το αναπόφευκτο εξάρτημα, δεδομένου ότι μία θεραπευτική αγωγή σε ιαματικά λουτρά εκ φύσεως χρειάζεται χρόνο, μετακίνηση και επιτόπια παραμονή του ασθενούς, πράγμα που την κάνει να μοιάζει κατά τα λοιπά με νοσοκομειακή αγωγή.

- 20 Το Verwaltungsgericht Sigmaringen ερωτά, επομένως, αν το σύστημα που προβλέπει το άρθρο 13, παράγραφος 3, αριθ. 1), των BhV μπορεί να δικαιολογηθεί ή όχι έναντι των διατάξεων της Συνθήκης.
- 21 Κρίνει συναφώς ότι η προπαρατεθείσα απόφαση Smits και Peerbooms δεν καθιστά δυνατή από μόνη της την επίλυση των ερωτημάτων που υποβλήθηκαν εν προκειμένω, στο μέτρο που, αντίθετα προς το εθνικό σύστημα για το οποίο επρόκειτο στην υπόθεση αυτή, οι BhV δεν εξασφαλίζουν στους υπαλλήλους παροχές εις είδος, ούτε προγραμματίζουν, για παράδειγμα μέσω συμβατικής συμφωνίας, σύστημα κοινωνικής καλύψεως το οποίο θα έπρεπε να προστατευθεί με τη βοήθεια των περιορισμών που προβλέπουν οι BhV.
- 22 Το Verwaltungsgericht Sigmaringen αμφιβάλλει εξάλλου για τον λυσιτελή χαρακτήρα του επιχειρήματος του Bundesanstalt σύμφωνα με το οποίο πλήρης ελευθερία προσβάσεως στα ευρωπαϊκά θεραπευτήρια ιαματικών λουτρών θα συνεπαγόταν πραγματικό κίνδυνο για την οικονομική ισορροπία και την ιατρική και νοσοκομειακή ικανότητα του συστήματος των γερμανικών θεραπευτηρίων. Παρατηρεί ειδικότερα ότι, με την προπαρατεθείσα απόφαση Smits και Peerbooms, το Δικαστήριο είχε μεταξύ άλλων κρίνει ότι δεν μπορούσε

να γίνει δεκτό να δίδεται προτεραιότητα στα εθνικά νοσοκομειακά ιδρύματα με τα οποία το ταμείο ασφαλίσεως ασθενείας του ασφαλισμένου δεν συνήψε σύμβαση, σε βάρος των θεραπευτηρίων που βρίσκονται στα άλλα κράτη μέλη.

- 23 Στην περίπτωση που το Δικαστήριο ερμηνεύσει τα άρθρα 49 ΕΚ και 50 ΕΚ υπό την έννοια ότι απαγορεύουν την ειδική προϋπόθεση που θέτει το άρθρο 13, παράγραφος 3, αριθ. 1), των BhV, το Verwaltungsgericht Sigmaringen έχει τη γνώμη ότι, ενόψει θεραπευτικής αγωγής της οποίας η ιατρική αναγκαιότητα αποδεικνύεται και ως προς την οποία το μόνο επίδικο ερώτημα είναι αν οι εθνικές διατάξεις για τη χορήγηση ενισχύσεως είναι σύμφωνες προς το κοινοτικό δίκαιο, δεν μπορεί να απαιτείται από τον ενδιαφερόμενο προηγούμενη αναγνώριση της επιλεξιμότητας της ενισχύσεως, ενδεχομένως και ενώπιον του αρμοδίου δικαστηρίου, προτού αυτός αρχίσει την εν λόγω θεραπευτική αγωγή. Κατά το Verwaltungsgericht Sigmaringen, αυτό καταλήγει στην πραγματικότητα να στερεί τον ενδιαφερόμενο από οποιαδήποτε αποτελεσματική δυνατότητα πραγματοποίησής αυτής της θεραπευτικής αγωγής σε άλλο κράτος μέλος και, επομένως, από την εφαρμογή ως προς αυτόν των κοινοτικών διατάξεων για την ελεύθερη παροχή των υπηρεσιών. Μη δυνάμενος από ιατρική άποψη να καθυστερήσει την εν λόγω θεραπευτική αγωγή όσο διαρκεί ο αναγκαίος χρόνος για τη διεξαγωγή των διοικητικών και δικαστικών διαδικασιών, ο ενδιαφερόμενος θα υποχρεωνόταν στην πραγματικότητα να ακολουθήσει θεραπευτική αγωγή στη Γερμανία.
- 24 Κατά το Verwaltungsgericht Sigmaringen, επομένως, πρέπει να απορριφθεί το επιχείρημα του Bundesanstalt, σύμφωνα με το οποίο η αίτηση του L. Leichtle πρέπει να κηρυχθεί απαράδεκτη για τον λόγο ότι ο ενδιαφερόμενος πραγματοποίησε την επίδικη θεραπευτική αγωγή χωρίς προηγουμένως να έχει επιτύχει αναγνώριση της επιλεξιμότητας της ενισχύσεως των δαπανών που είναι συναφείς με τη θεραπεία.
- 25 Παρατηρώντας ότι, ακόμη και αν η νομολογία του Bundesverwaltungsgericht (Γερμανία) περιέχει ενδείξεις που φαίνονται να συνηγορούν υπέρ της ερμηνείας που συνιστάται με τον τρόπο αυτό, δεν υφίσταται πάγια εθνική νομολογία ως προς το ζήτημα αυτό, το Verwaltungsgericht Sigmaringen ερωτά αν η εν λόγω ερμηνεία μπορεί να επιβληθεί στο κοινοτικό δίκαιο.

26 Υπό τις συνθήκες αυτές, το αιτούν δικαστήριο αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

- «1) Έχουν τα άρθρα 49 ΕΚ και 50 ΕΚ την έννοια ότι απαγορεύουν την εφαρμογή εθνικής κανονιστικής ρυθμίσεως (εν προκειμένω, του άρθρου 13, παράγραφος 3, [των ΒhV]) που εξαρτά την επιστροφή των εξόδων που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια θεραπευτικής αγωγής, που έγινε εντός άλλου κράτους μέλους, από την επιτακτική ανάγκη πραγματοποίησης της εκεί λόγω των πολύ περισσότερων πιθανοτήτων επιτυχίας εκτός της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, από το ότι αυτό αποδεικνύεται από γνωμάτευση των υπηρεσιών δημοσίας υγείας ή του συμβούλου-ιατρού και από το αν τα ιαματικά λουτρά περιλαμβάνονται στον ειδικό κατάλογο;
- 2) Έχουν τα άρθρα 49 ΕΚ και 50 ΕΚ την έννοια ότι απαγορεύουν την εφαρμογή εθνικής κανονιστικής ρυθμίσεως [εν προκειμένω, του άρθρου 13, παράγραφος 3, πρώτη περίοδος, αριθ. 3), σε συνδυασμό με το άρθρο 8, παράγραφος 3, αριθ. 2), των ΒhV] σύμφωνα με την οποία αποκλείεται η προηγούμενη αναγνώριση θεραπευτικής αγωγής αν ο αιτών δεν αναμείνει να ολοκληρωθεί η διαδικασία αιτήσεως ή η συναφής με αυτήν δικαστική διαδικασία πριν από την έναρξη της θεραπευτικής αγωγής και ότι το μόνο επίδοχο ερώτημα είναι αν η εν λόγω εθνική ρύθμιση αποκλείει ορθώς τη δυνατότητα επιστροφής των δαπανών θεραπευτικής αγωγής που πραγματοποιήθηκε σε άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

27 Με το πρώτο του ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν τα άρθρα 49 ΕΚ και 50 ΕΚ έχουν την έννοια ότι απαγορεύουν κανονιστική

ρύθμιση κράτους μέλους, όπως αυτή για την οποία πρόκειται στην κύρια δίκη, η οποία εξαρτά την ανάληψη των σχετικών με το κατάλυμα, τη διατροφή το ταξίδι, τα τέλη διαμονής και την κατάρτιση τελικής ιατρικής εκθέσεως εξόδων που δημιουργήθηκαν λόγω θεραπευτικής αγωγής σε ιαματικά λουτρά που πραγματοποιήθηκε σε άλλο κράτος μέλος, αφενός, από την προηγούμενη αναγνώριση επιλεξιμότητας, η οποία χορηγείται μόνο εφόσον αποδεικνύεται με γνωμάτευση των υπηρεσιών δημοσίας υγείας ή ενός συμβούλου-ιατρού ότι η σχεδιαζόμενη θεραπευτική αγωγή είναι επιτακτικώς αναγκαία λόγω των πολύ μεγαλύτερων πιθανοτήτων επιτυχίας στο εν λόγω κράτος μέλος, και, αφετέρου, από την προϋπόθεση ότι ο οικείος σταθμός ιαματικών λουτρών περιλαμβάνεται σε ειδικό κατάλογο.

- 28 Για να δοθεί απάντηση στο ερώτημα αυτό, επιβάλλεται να υπομνηστεί προκαταρκτικώς ότι, κατά πάγια νομολογία, οι ιατρικές δραστηριότητες εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 50 ΕΚ, χωρίς να καθίσταται συναφώς αναγκαία η διάκριση αναλόγως του αν η περίθαλψη παρέχεται εντός ή εκτός νοσοκομείου (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 12ης Ιουλίου 2001, C-368/98, Vanbraekel κ.λπ., Συλλογή 2001, σ. I-5363, σκέψη 41· Smits και Peerbooms, προπαρατεθείσα, σκέψη 53, καθώς και απόφαση της 13ης Μαΐου 2003, C-385/99, Müller-Fauré και Van Riet, Συλλογή 2003, σ. I-4509, σκέψη 38).
- 29 Εξάλλου, δεν αμφισβητείται μεν ότι το κοινοτικό δίκαιο δεν θίγει την εξουσία των κρατών μελών να διαρρυθμίζουν τα συστήματά τους κοινωνικής ασφάλισης και ότι, ελλείψει εναρμονίσεως σε κοινοτικό επίπεδο, απόκειται στη νομοθεσία κάθε κράτους μέλους να καθορίζει τις προϋποθέσεις χορηγήσεως παροχών κοινωνικής ασφάλισης, τα κράτη μέλη, ωστόσο, οφείλουν να τηρούν, κατά την άσκηση της αρμοδιότητας αυτής, το κοινοτικό δίκαιο (βλ., μεταξύ άλλων, προπαρατεθείσες αποφάσεις Smits και Peerbooms, σκέψεις 44 έως 46, και Müller-Fauré και Van Riet, σκέψη 100, καθώς και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 30 Το Δικαστήριο έκρινε, μεταξύ άλλων, ότι το άρθρο 49 ΕΚ απαγορεύει την εφαρμογή οποιασδήποτε εθνικής ρυθμίσεως η οποία εξαρτά την απόδοση ιατρικών δαπανών πραγματοποιηθεισών εντός άλλου κράτους μέλους από σύστημα προηγούμενης εγκρίσεως, όταν αποδεικνύεται ότι το σύστημα αυτό

αποθαρρύνει, αν δεν εμποδίζει, τους ασφαλισμένους να απευθύνονται σε παρέχοντες ιατρικές υπηρεσίες εγκατεστημένους σε κράτη μέλη άλλα από το κράτος όπου είναι ασφαλισμένοι, εκτός αν το εμπόδιο στην ελεύθερη παροχή των υπηρεσιών που συνεπάγεται το σύστημα αυτό δικαιολογείται βάσει μιας από τις εξαιρέσεις που δέχεται η Συνθήκη ΕΚ (βλ., υπό την έννοια αυτή, τις προπαρατεθείσες αποφάσεις Kohll, σκέψεις 33 έως 36· Smits και Peerbooms, σκέψεις 62, 69 και 71, καθώς και Müller-Fauré και Van Riet, σκέψεις 44 και 45).

- 31 Όσον αφορά την παρούσα υπόθεση πρέπει, ασφαλώς, να παρατηρηθεί ότι το προδικαστικό ερώτημα δεν αφορά την ανάληψη των δαπανών που είναι συναφείς με τις καθεαυτές παροχές περιθάλψεως που παρέχονται με την ευκαιρία θεραπευτικής αγωγής σε ιαματικά λουτρά πραγματοποιηθείσας εντός άλλου κράτους μέλους, δεδομένου ότι αυτές οι δαπάνες, εν προκειμένω, έχουν ήδη αποτελέσει αντικείμενο επιστροφής σύμφωνα με τις διατάξεις των BhV.
- 32 Ωστόσο, το γεγονός ότι νομοθεσία κράτους μέλους εξαρτά την επιστροφή των λοιπών δαπανών, που δημιουργήθηκαν λόγω αυτής της θεραπευτικής αγωγής, από προϋποθέσεις που διαφέρουν εκείνων που ισχύουν όσον αφορά τις πραγματοποιούμενες εντός του εν λόγω κράτους μέλους θεραπευτικές αγωγές μπορεί να αποθαρρύνει τους ασφαλισμένους και αυτοί να μην απευθυνθούν στους παρέχοντες ιατρικές υπηρεσίες που είναι εγκατεστημένοι σε άλλα κράτη μέλη εκτός αυτού της ασφαλίσεως.
- 33 Όπως τονίζει το αιτούν δικαστήριο, οι συνδεόμενες με το κατάλυμα και τη διατροφή δαπάνες μπορούν πράγματι να θεωρούνται ότι αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της ίδιας της θεραπευτικής αγωγής σε ιαματικά λουτρά. Συναφώς, από το άρθρο 8, παράγραφος 6, των BhV προκύπτει ότι η ενίσχυση που χορηγείται βάσει της νομοθεσίας αυτής μπορεί να εφαρμόζεται μόνο στις θεραπευτικές αγωγές που πραγματοποιούνται υπό ιατρικό έλεγχο και σύμφωνα με ένα πρόγραμμα θεραπείας σε σταθμό ιαματικών λουτρών, όπου το κατάλυμα πρέπει να βρίσκεται εντός του σταθμού και να επικοινωνεί μ' αυτά. Όπως η περίθαλψη που παρέχεται στο νοσοκομείο μπορεί να συνεπάγεται διαμονή στο νοσοκομείο, η θεραπευτική αγωγή σε ιαματικά λουτρά, πραγματοποιούμενη για θεραπευτικούς σκοπούς, μπορεί επομένως, εκ φύσεως, να περιλαμβάνει την επιόπια διαμονή του ασθενούς.

- 34 Όσον αφορά την ιατρική έκθεση που καταρτίζεται στο τέλος της θεραπευτικής αγωγής υπάγεται απευθείας στην ιατρική δραστηριότητα.
- 35 Όσον αφορά τα έξοδα ταξιδιού και τα ενδεχόμενα τέλη διαμονής, ακόμη και αν δεν έχουν ιατρικό χαρακτήρα ούτε εισπράττονται κατ' αρχήν υπέρ των παρεχόντων την υγειονομική περίθαλψη, εντούτοις φαίνονται να έχουν σχέση αλληλεξαρτήσεως με την ίδια την θεραπευτική αγωγή, καθόσον η τελευταία προϋποθέτει κατ' ανάγκη, όπως και προηγουμένως παρατηρήθηκε, τη μετακίνηση και την επιτόπια διαμονή του ασθενούς.
- 36 Συνεπώς, οι ενδεχόμενες προϋποθέσεις αναλήψεως των εν λόγω διαφόρων δαπανών από ένα σύστημα όπως οι BhV μπορούν κάλλιστα να έχουν άμεση επίδραση στην εκλογή του τύπου της θεραπευτικής αγωγής και, επομένως, στην επιλογή ενός θεραπευτηρίου ιαματικών λουτρών δυναμένου να παρέχει αυτό το είδος υπηρεσιών.
- 37 Όσον αφορά, πρώτον, την ίδια την αρχή της απαιτήσεως προηγουμένης αναγνώρισεως της επιλεξιμότητας των δαπανών για το κατάλυμα, τη διατροφή, το ταξίδι, τα τέλη διαμονής και την κατάρτιση τελικής ιατρικής εκθέσεως, και μη λαμβάνοντας υπόψη τις προϋποθέσεις από τις οποίες εξαρτάται αυτή η αναγνώριση, πρέπει να παρατηρηθεί ότι από τα άρθρα 8, παράγραφος 3, και 13, παράγραφος 3, των BhV προκύπτει ότι η αρχή αυτή εφαρμόζεται ως προς τις δαπάνες που προκλήθηκαν από θεραπευτική αγωγή σε ιαματικά λουτρά που πραγματοποιήθηκε είτε στη Γερμανία είτε εκτός αυτής. Συνεπώς, η εν λόγω απαίτηση δεν έχει καθεαυτή ως αποτέλεσμα να καθίσταται η παροχή υπηρεσιών μεταξύ κρατών μελών, εν προκειμένω αυτών που προσφέρουν τα ευρισκόμενα σε άλλα κράτη μέλη θεραπευτήρια, δυσκολότερη απ' ό,τι η παροχή υπηρεσιών που πραγματοποιείται αποκλειστικώς στο εσωτερικό ενός κράτους μέλους, δηλαδή αυτών που προσφέρουν τα ευρισκόμενα στη Γερμανία θεραπευτήρια (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 1994, C-381/93, Επιτροπή κατά Γαλλίας, Συλλογή 1994, σ. I-5145, σκέψη 17· προπαρατεθείσα απόφαση Kohll, σκέψη 33, καθώς και προπαρατεθείσα απόφαση Smits και Peerbooms, σκέψη 61).

- 38 Όσον αφορά, δεύτερον, τις προϋποθέσεις από τις οποίες οι BhV εξαρτούν την αναγνώριση επιλεξιμότητας για ενίσχυση των δαπανών για το κατάλυμα, τη διατροφή, το ταξίδι, τα τέλη διαμονής και την κατάρτιση τελικής ιατρικής εκθέσεως, που δημιουργήθηκαν λόγω θεραπευτικής αγωγής σε ιαματικά λουτρά πραγματοποιηθείσας εκτός της Γερμανίας, πρέπει να παρατηρηθεί ότι αυτές είναι δύο, όπως προκύπτει από τον συνδυασμό των άρθρων 8, παράγραφος 3, και 13, παράγραφος 3, των BhV.
- 39 Η πρώτη από τις προϋποθέσεις αυτές απαιτεί να αποδεικνύεται με γνωμάτευση εκδοθείσα από τις υπηρεσίες δημόσιας υγείας ή από τον σύμβουλο-ιατρό είτε ότι η θεραπευτική αγωγή είναι απαραίτητη για την αποκατάσταση ή τη διατήρηση της ικανότητας του υπαλλήλου να ασκεί τα καθήκοντά του μετά από σοβαρή ασθένεια, είτε ότι, σε περίπτωση σοβαρής χρόνιας ασθένειας, είναι απολύτως απαραίτητη μια λουτροθεραπευτική ή κλιματοθεραπευτική αγωγή και δεν μπορεί να αντικατασταθεί από άλλα θεραπευτικά μέτρα με ίδιες πιθανότητες επιτυχίας, ειδικότερα από μια αγωγή στον τόπο κατοικίας ή στον τόπο διορισμού του υπαλλήλου.
- 40 Συναφώς, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι αυτές οι απαιτήσεις, οι οποίες, όπως προκύπτει από τα άρθρα 8, παράγραφος 3, αριθ. 1), και 13, παράγραφος 3, αριθ. 3), των BhV, εφαρμόζονται αδιακρίτως είτε πρόκειται για δαπάνες που δημιουργήθηκαν λόγω θεραπευτικών αγωγών σε ιαματικά λουτρά στη Γερμανία ή εκτός αυτής, δεν έχουν ως αποτέλεσμα να καθίσταται η παροχή υπηρεσιών μεταξύ κρατών μελών δυσκολότερη από την παροχή υπηρεσιών που πραγματοποιείται αποκλειστικώς στο εσωτερικό ενός κράτους (βλ., υπό την έννοια αυτή, νομολογία παρατεθείσα στη σκέψη 37 της παρούσας αποφάσεως).
- 41 Η δεύτερη προϋπόθεση που προβλέπεται από το άρθρο 13, παράγραφος 3, αριθ. 1), των BhV, αντιθέτως, εφαρμόζεται μόνον όσον αφορά τις δαπάνες που δημιουργούνται λόγω θεραπευτικής αγωγής με ιαματικά λουτρά που πραγματοποιείται εντός άλλου κράτους μέλους εκτός της Γερμανίας, εφόσον προϋποθέτει ακριβώς, για την αναγνώριση των εν λόγω δαπανών ως επιλέξιμων για ενίσχυση, ότι αποδεικνύεται με γνωμάτευση των υπηρεσιών δημόσιας υγείας ή του συμβούλου-ιατρού η επιτακτική αναγκαιότητα της θεραπευτικής αγωγής με ιαματικά λουτρά λόγω των πολύ μεγαλύτερων πιθανοτήτων επιτυχίας εκτός Γερμανίας.

- 42 Όπως προκύπτει από τη νομολογία που αναφέρθηκε στη σκέψη 30 της παρούσας αποφάσεως, δεν μπορεί να γίνει δεκτή αυτή η προϋπόθεση η οποία, από την ίδια τη φύση της, έχει ως αποτέλεσμα να αποτρέπει τους υπαλλήλους που εμπíπτουν στο πεδίο εφαρμογής των BhV από του να απευθύνονται στα θεραπευτήρια ιαματικών λουτρών που βρίσκονται εντός άλλων κρατών μελών, εκτός εάν το προκύπτει από αυτήν εμπόδιο της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών μπορεί να δικαιολογηθεί έναντι της Συνθήκης.
- 43 Κατά πάγια νομολογία, πρέπει να διασφαλιστεί, συναφώς, σε περίπτωση δικαιολογητικών λόγων που αντλούνται από προβλεπόμενη από την Συνθήκη εξαίρεση, όπως και από επιτακτικό λόγο δημοσίου συμφέροντος, ότι τα ληφθέντα σχετικά μέτρα δεν υπερβαίνουν το αντικειμενικώς αναγκαίο προς τούτο και ότι το αποτέλεσμα δεν μπορεί να επιτευχθεί με λιγότερο αναγκαστικούς κανόνες (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Müller-Fauré και Van Prêt, σκέψη 68, και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 44 Όπως προκύπτει από τη διάταξη περί παραπομπής, το Bundesanstalt υποστηρίζει, παραπέμποντας σε έγγραφο του ομοσπονδιακού Υπουργείου Εσωτερικών, ότι πλήρης ελευθερία της προσβάσεως στις ευρωπαϊκές εγκαταστάσεις ιαματικών λουτρών θα συνεπαγόταν πραγματικό κίνδυνο για την οικονομική ισορροπία και την ιατρική και νοσηλευτική ικανότητα του συστήματος των γερμανικών εγκαταστάσεων ιαματικών λουτρών. Ομοίως, η Ισπανική Κυβέρνηση ισχυρίζεται, στις γραπτές παρατηρήσεις της, ότι η επίδικη προϋπόθεση δικαιολογείται έναντι της ανάγκης διατηρήσεως της οικονομικής ισορροπίας όσον αφορά θεραπευτικές αγωγές με ιαματικά λουτρά και της εξασφαλίσεως της διατηρήσεως ικανότητας περιθάλψεως καθώς και ιατρικής ικανότητας στον εν λόγω τομέα επί του γερμανικού εδάφους.
- 45 Πάντως, έχει σημασία να υπομνησθεί ότι οι δικαιολογητικοί λόγοι που μπορούν να προβληθούν από ένα κράτος μέλος πρέπει να συνοδεύονται από ανάλυση της καταλληλότητας και της αναλογικότητας του περιοριστικού μέτρου που λαμβάνεται από το κράτος μέλος αυτό.
- 46 Επιβάλλεται συναφώς η διαπίστωση ότι ούτε ο φάκελος που διαβιβάστηκε στο Δικαστήριο από το αιτούν δικαστήριο ούτε οι παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν

στο Δικαστήριο περιέχουν ακριβή στοιχεία που να επιτρέπουν την υποστήριξη του επιχειρήματος σύμφωνα με το οποίο η διάταξη του άρθρου 13, παράγραφος 3, αριθ. 1), των BhV είναι αναγκαία για τη διατήρηση ουσιώδους για την προστασία της δημόσιας υγείας ικανότητας περιθάλψεως ή ιατρικής ικανότητας (βλ., υπό ανάλογη έννοια, προπαρατεθείσα απόφαση Müller-Fauré και Van Riet, σκέψη 70).

47 Ως προς την αιτιολογία που αντλείται από την ανάγκη αποφυγής κινδύνου σοβαρής προσβολής της οικονομικής ισορροπίας του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, πρέπει να παρατηρηθεί ότι κανένα συγκεκριμένο επιχείρημα δεν προβλήθηκε ενώπιον του Δικαστηρίου προς στήριξη του ισχυρισμού σύμφωνα με τον οποίο η διάταξη του άρθρου 13, παράγραφος 3, αριθ. 1), των BhV είναι αναγκαία για τέτοιους σκοπούς (βλ., υπό ανάλογη έννοια, προπαρατεθείσα απόφαση Müller-Fauré και Van Riet, σκέψη 93).

48 Εξάλλου, επιβάλλεται να υπομνησθεί ότι απόκειται μόνον στα κράτη μέλη να καθορίσουν την έκταση της κάλυψης ασθένειας των ασφαλισμένων (προπαρατεθείσα απόφαση Müller-Fauré και Van Riet, σκέψη 98). Συνεπώς, τίποτα δεν απαγορεύει το ποσό για το οποίο μπορούν να αναγνωρίζονται επιλέξιμες για ενίσχυση οι δαπάνες που αφορούν το κατάλυμα, τη διατροφή, το ταξίδι, τα τέλη διαμονής και την κατάρτιση τελικής ιατρικής εκθέσεως, οι οποίες δημιουργήθηκαν λόγω θεραπευτικής αγωγής σε ιαματικά λουτρά εντός άλλου κράτους μέλους, να καθορίζεται κατ' ανώτατο όριο στο ύψος των ποσών για τα οποία αυτές οι δαπάνες θα αναγνωρίζονταν ως επιλέξιμες για ενίσχυση αν μια δυναμένη να παρασχεθεί θεραπευτική αγωγή και προσφέρουσα ισοδύναμη θεραπευτική αποτελεσματικότητα είχε πραγματοποιηθεί στη Γερμανία. Πράγματι, αυτός ο καθορισμός του ανωτάτου ορίου ο οποίος, όπως ισχυρίσθηκε η Επιτροπή, μπορεί να δικαιολογηθεί από τη σκέψη ότι τα έξοδα που θα αναλάβει το κράτος πρέπει να περιορίζονται σε ό,τι είναι αναγκαίο σε ένα ιατρικό πρόγραμμα στηρίζεται σ' ένα αντικειμενικό κριτήριο που δεν εισάγει διακρίσεις και είναι διαφανές (προπαρατεθείσα απόφαση Müller-Fauré και Van Riet, σκέψη 107).

49 Όσον αφορά, τρίτον, την προϋπόθεση που προβλέπει το άρθρο 13, παράγραφος 3, αριθ. 2), των BhV, σύμφωνα με την οποία ο οικείος σταθμός ιαματικών λουτρών πρέπει να περιλαμβάνεται σε ειδικό κατάλογο, πρέπει να

παρατηρηθεί ότι μια τέτοια απαίτηση, η οποία, όπως τόνισε ο γενικός εισαγγελέας στην παράγραφο 34 των προτάσεών του, αποσκοπεί προφανώς να διασφαλιστεί ότι οι οικείες εγκαταστάσεις ιαματικών λουτρών μπορούν να παράσχουν την κριθείσα αναγκαία περίθαλψη, προβλέπεται επίσης όσον αφορά την ανάληψη των δαπανών για θεραπευτικές αγωγές σε ιαματικά λουτρά που πραγματοποιούνται στη Γερμανία, όπως προκύπτει και από το άρθρο 8, παράγραφος 6, των BhV. Συνεπώς, μια τέτοια απαίτηση δεν φαίνεται, a priori και κατ' αρχήν, να μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα να καθίσταται η παροχή υπηρεσιών μεταξύ κρατών μελών δυσκολότερη από την παροχή υπηρεσιών που πραγματοποιείται αποκλειστικώς στο εσωτερικό ενός κράτους μέλους (βλ. τη νομολογία που παρατέθηκε στη σκέψη 37 της παρούσας αποφάσεως).

- 50 Πάντως, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εξετάσει, ιδίως ενόψει των προϋποθέσεων από τις οποίες ενδεχομένως εξαρτάται η εγγραφή των σταθμών ιαματικών λουτρών σ' ένα τέτοιο ειδικό κατάλογο, αν η εν λόγω απαίτηση εγγραφής μπορεί ή όχι να έχει το αποτέλεσμα που περιγράφεται στη σκέψη 49 της παρούσας αποφάσεως και να βεβαιωθεί ότι οι εν λόγω προϋποθέσεις έχουν αντικειμενικό χαρακτήρα.
- 51 Λαμβάνοντας υπόψη όλες τις προεκτεθείσες σκέψεις, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί ως απάντηση ότι:

— τα άρθρα 49 ΕΚ και 50 ΕΚ έχουν την έννοια ότι απαγορεύουν κανονιστική ρύθμιση κράτους μέλους, όπως αυτή για την οποία πρόκειται στην κύρια δίκη, η οποία εξαρτά την ανάληψη των δαπανών για το κατάλυμα, τη διατροφή, το ταξίδι, τα τέλη διαμονής και την κατάρτιση τελικής ιατρικής εκθέσεως, που δημιουργήθηκαν λόγω θεραπευτικής αγωγής με ιαματικά λουτρά πραγματοποιηθείσας εντός άλλου κράτους μέλους, από την προηγούμενη αναγνώριση επιλεξιμότητας, η οποία παρέχεται μόνον εφόσον αποδεικνύεται με γνωμάτευση των υπηρεσιών δημόσιας υγείας ή συμβούλου-ιατρού ότι η σχεδιαζόμενη θεραπευτική αγωγή είναι επιτακτικώς αναγκαία λόγω των πολύ περισσότερων πιθανοτήτων επιτυχίας στο εν λόγω άλλο κράτος μέλος·

— τα άρθρα 49 ΕΚ και 50 ΕΚ έχουν την έννοια ότι δεν απαγορεύουν, κατ' αρχήν, κανονιστική ρύθμιση κράτους μέλους, όπως αυτή για την οποία πρόκειται στην κύρια δίκη, η οποία εξαρτά την ανάληψη δαπανών για το κατάλυμα, τη διατροφή, το ταξίδι, τα τέλη διαμονής και την κατάρτιση τελικής ιατρικής εκθέσεως, που δημιουργούνται λόγω θεραπευτικής αγωγής με ιαματικά λουτρά, είτε πραγματοποιείται στο εν λόγω κράτος μέλος ή εντός άλλου κράτους μέλους, από την προϋπόθεση ότι ο οικείος σταθμός ιαματικών λουτρών περιλαμβάνεται σε ειδικό κατάλογο. Πάντως, στο εθνικό δικαστήριο απόκειται να βεβαιωθεί ότι οι ενδεχόμενες προϋποθέσεις από τις οποίες εξαρτάται η εγγραφή σταθμού ιαματικών λουτρών σε έναν τέτοιο κατάλογο έχουν αντικειμενικό χαρακτήρα και δεν έχουν ως αποτέλεσμα να καθίσταται η παροχή υπηρεσιών μεταξύ κρατών μελών δυσκολότερη από την παροχή υπηρεσιών που πραγματοποιείται αποκλειστικώς στο εσωτερικό του ενδιαφερομένου κράτους μέλους.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

52 Με το δεύτερο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν τα άρθρα 49 ΕΚ και 50 ΕΚ έχουν την έννοια ότι απαγορεύουν την εφαρμογή εθνικής κανονιστικής ρυθμίσεως δυνάμει της οποίας η ανάληψη δαπανών για το κατάλυμα, τη διατροφή, το ταξίδι, τα τέλη διαμονής και την κατάρτιση τελικής ιατρικής εκθέσεως, που δημιουργήθηκαν λόγω θεραπευτικής αγωγής με ιαματικά λουτρά πραγματοποιηθείσας εντός άλλου κράτους μέλους, αποκλείεται αν ο ενδιαφερόμενος άρχισε την εν λόγω θεραπευτική αγωγή χωρίς να αναμείνει την ολοκλήρωση της διαδικασίας για προηγούμενη αναγνώριση επιλεξιμότητας για ενίσχυση ή συναφούς με αυτήν δικαστικής διαδικασίας, που προβλέπει η εν λόγω ρύθμιση.

53 Πρέπει προκαταρκτικώς να παρατηρηθεί ότι από τη διάταξη περί παραπομπής προκύπτει ότι, κατά τον χρόνο που ο προσφεύγων της κύριας δίκης μετέβη στην Ischia για να πραγματοποιήσει εκεί την επίδικη θεραπευτική αγωγή, το Bundesanstalt είχε ήδη απορρίψει την αίτησή του περί αναγνώρισεως της επιλεξιμότητας για ενίσχυση όσον αφορά την εν λόγω θεραπευτική αγωγή και ότι ο ενδιαφερόμενος είχε ήδη προσφύγει στο αιτούν δικαστήριο κατά της αποφάσεως αυτής.

- 54 Έτσι, αρκεί, για να δοθούν στο αιτούν δικαστήριο οι διευκρινίσεις που απαιτεί η επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης, να ληφθεί αν τα άρθρα 49 ΕΚ και 50 ΕΚ έχουν την έννοια ότι απαγορεύουν την εφαρμογή εθνικής ρυθμίσεως, δυνάμει της οποίας η ανάληψη δαπανών για το κατάλυμα, τη διατροφή, το ταξίδι, τα τέλη διαμονής και την κατάρτιση τελικής ιατρικής εκθέσεως, που δημιουργήθηκαν λόγω θεραπευτικής αγωγής σε ιαματικά λουτρά πραγματοποιηθείσας εντός άλλου κράτους μέλους, αποκλείεται στην περίπτωση κατά την οποία ο ενδιαφερόμενος άρχισε την εν λόγω θεραπευτική αγωγή χωρίς να αναμείνει την ολοκλήρωση της δικαστικής διαδικασίας που κινήθηκε κατά αποφάσεως περί μη αναγνωρίσεως της επιλεξιμότητας για ενίσχυση των εν λόγω δαπανών.
- 55 Συναφώς, πρέπει να παρατηρηθεί ότι το Δικαστήριο, αποφαινόμενο επ' ευκαιρία ενός αρκετά παρόμοιου προβλήματος, έκρινε προηγουμένως, προκειμένου για την προηγούμενη έγκριση από την οποία εξαρτιόταν η ανάληψη του κόστους της υγειονομικής περιθάλψεως που παρασχέθηκε εντός άλλου κράτους μέλους, στην οποία αναφέρεται το άρθρο 22, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας, όπως τροποποιήθηκε και ενημερώθηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2001/83 του Συμβουλίου, της 2ας Ιουνίου 1983 (ΕΕ L 230, σ. 6), ότι η πρακτική αποτελεσματικότητα όπως και το πνεύμα της διατάξεως αυτής υπαγορεύουν ότι, όταν ο έχων κοινωνική ασφάλιση ο οποίος έχει ζητήσει έγκριση βάσει της εν λόγω διατάξεως έχει προσκρούσει σε άρνηση του αρμόδιου φορέα και όταν το αβάσιμο της αρνήσεως αυτής έχει αργότερα αναγνωριστεί είτε από τον ίδιο τον αρμόδιο φορέα είτε με δικαστική απόφαση, ο ασφαλισμένος αυτός έχει δικαίωμα να του αποδοθεί κατ' ευθείαν με επιβάρυνση του αρμόδιου φορέα ποσό ανάλογο εκείνου με το οποίο ο φορέας αυτός θα είχε κανονικά επιβαρυνθεί αν η έγκριση είχε δεόντως χορηγηθεί εξ αρχής (προπαρατεθείσα απόφαση Vanbraekel κ.λπ., σκέψη 34).
- 56 Όπως ορθώς η Επιτροπή ισχυρίστηκε, εν προκειμένω πρέπει να επικρατήσει ανάλογη προσέγγιση.

- 57 Πράγματι, όπως τόνισαν τόσο το αιτούν δικαστήριο όσο και η Επιτροπή και ο γενικός εισαγγελέας στην παράγραφο 39 των προτάσεών του, αν δεν γίνεται δεκτό ότι η δικαστική διαπίστωση περί της παραβάσεως των άρθρων 49 ΕΚ και 50 ΕΚ από την επίδικη απόφαση του Bundesanstalt μπορεί αναδρομικά να δικαιολογήσει την ανάληψη των οικείων δαπανών, η πρακτική αποτελεσματικότητα των εν λόγω κοινοτικών διατάξεων θα διακυβευόταν, δεδομένου ότι οι ασθενείς, στις περισσότερες των περιπτώσεων, δεν μπορούν να αναμείνουν την έκβαση δικαστικής διαδικασίας προτού τύχουν της περιθάλψεως που απαιτεί η κατάσταση τους και θεωρούν επομένως ότι είναι υποχρεωμένοι να μη μεταβούν σε άλλο κράτος μέλος για να τύχουν εκεί της εν λόγω περιθάλψεως.
- 58 Λαμβάνοντας υπόψη, μεταξύ άλλων, τις διευκρινίσεις που περιλαμβάνονται στη διάταξη περί παραπομπής και επαναλαμβάνονται στη σκέψη 25 της παρούσας αποφάσεως, πρέπει εξάλλου να υπομνησθεί ότι, όπως προκύπτει από πάγια νομολογία, ενώπιον αμέσως εφαρμοστέων διατάξεων της Συνθήκης, όπως είναι το άρθρο 49 ΕΚ, στο εθνικό δικαστήριο απόκειται να ερμηνεύει και να εφαρμόζει το εσωτερικό δίκαιο σύμφωνα με τις επιταγές του κοινοτικού δικαίου, εξαντλώντας κάθε περιθώριο εκτιμήσεως που του παρέχεται από το εθνικό του δίκαιο, και, εφόσον τέτοια ερμηνεία δεν είναι δυνατή, να αφήνει ανεφάρμοστο κάθε αντίθετο εθνικό κανόνα (αποφάσεις της 4ης Φεβρουαρίου 1988, 157/86, Murphy κ.λπ., Συλλογή 1988, σ. 673, σκέψη 11, και της 28ης Σεπτεμβρίου 1994, C-200/91, Coloroll Pension Trustees, Συλλογή 1994, σ. I-4389, σκέψη 29).
- 59 Λαμβάνοντας υπόψη τα προεκτεθέντα, πρέπει επομένως στο δεύτερο ερώτημα να δοθεί ως απάντηση ότι τα άρθρα 49 ΕΚ και 50 ΕΚ έχουν την έννοια ότι απαγορεύουν την εφαρμογή εθνικής κανονιστικής ρυθμίσεως, δυνάμει της οποίας η ανάληψη των δαπανών για το κατάλυμα, τη διατροφή, το ταξίδι, τα τέλη διαμονής και την κατάρτιση τελικής ιατρικής εκθέσεως, που δημιουργήθηκαν λόγω θεραπευτικής αγωγής με ιαματικά λουτρά πραγματοποιηθείσας εντός άλλου κράτους μέλους, αποκλείεται στην περίπτωση κατά την οποία ο ενδιαφερόμενος άρχισε την εν λόγω θεραπευτική αγωγή χωρίς να αναμείνει την ολοκλήρωση της δικαστικής διαδικασίας που κινήθηκε κατά αποφάσεως περί μη αναγνώρισεως της επιλεξιμότητας για ενίσχυση των εν λόγω δαπανών.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 60 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Ισπανική Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου καθώς και η Επιτροπή, που κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε με διάταξη της 28ης Νοεμβρίου 2001 το Verwaltungsgericht Sigmaringen, αποφαινεται:

- 1) Τα άρθρα 49 ΕΚ και 50 ΕΚ έχουν την έννοια ότι απαγορεύουν κανονιστική ρύθμιση κράτους μέλους, όπως αυτή για την οποία πρόκειται στην κύρια δίκη, η οποία εξαρτά την ανάληψη των δαπανών για το κατάλυμα, τη διατροφή, το ταξίδι, τα τέλη διαμονής και την κατάρτιση τελικής ιατρικής εκθέσεως, που δημιουργήθηκαν λόγω θεραπευτικής αγωγής με ιαματικά λουτρά πραγματοποιηθείσας εντός άλλου κράτους μέλους, από την προηγούμενη αναγνώριση επιλεξιμότητας, η οποία παρέχεται μόνον εφόσον αποδεικνύεται με γνωμάτευση των υπηρεσιών δημόσιας υγείας ή συμβούλου-ιατρού ότι η σχεδιαζόμενη θεραπευτική αγωγή είναι επιτακτικώς αναγκαία λόγω των πολύ περισσότερων πιθανοτήτων επιτυχίας στο εν λόγω άλλο κράτος μέλος.

- 2) Τα άρθρα 49 ΕΚ και 50 ΕΚ έχουν την έννοια ότι δεν απαγορεύουν, κατ' αρχήν, κανονιστική ρύθμιση κράτους μέλους, όπως αυτή για την οποία πρόκειται στην κύρια δίκη, η οποία εξαρτά την ανάληψη δαπανών για το κατάλυμα, τη διατροφή, το ταξίδι, τα τέλη διαμονής και την κατάρτιση τελικής ιατρικής εκθέσεως, που δημιουργούνται λόγω θεραπευτικής αγωγής με ιαματικά λουτρά, είτε πραγματοποιείται στο εν λόγω κράτος μέλος ή εντός άλλου κράτους μέλους, από την προϋπόθεση ότι ο οικείος σταθμός ιαματικών λουτρών περιλαμβάνεται σε ειδικό κατάλογο. Πάντως, στο εθνικό δικαστήριο απόκειται να βεβαιωθεί ότι οι ενδεχόμενες προϋποθέσεις από τις οποίες εξαρτάται η εγγραφή σταθμού ιαματικών λουτρών σε έναν τέτοιο κατάλογο έχουν αντικειμενικό χαρακτήρα και δεν έχουν ως αποτέλεσμα να καθίσταται η παροχή υπηρεσιών μεταξύ κρατών μελών δυσκολότερη από την παροχή υπηρεσιών που πραγματοποιείται αποκλειστικώς στο εσωτερικό του ενδιαφερομένου κράτους μέλους.
- 3) Τα άρθρα 49 ΕΚ και 50 ΕΚ έχουν την έννοια ότι απαγορεύουν την εφαρμογή εθνικής κανονιστικής ρυθμίσεως, δυνάμει της οποίας η ανάληψη δαπανών για το κατάλυμα, τη διατροφή, το ταξίδι, τα τέλη διαμονής και την κατάρτιση τελικής ιατρικής εκθέσεως, που δημιουργήθηκαν λόγω θεραπευτικής αγωγής με ιαματικά λουτρά πραγματοποιηθείσας εντός άλλου κράτους μέλους, αποκλείεται αν ο ενδιαφερόμενος άρχισε την εν λόγω θεραπευτική αγωγή χωρίς να αναμείνει την ολοκλήρωση της διαδικασίας για προηγούμενη αναγνώριση επιλεξιμότητας για ενίσχυση που προβλέπει η εν λόγω ρύθμιση ή συναφούς με αυτήν δικαστικής διαδικασίας.

Timmermans

La Pergola

von Bahr

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 18 Μαρτίου 2004.

Ο Γραμματέας

Ο Πρόεδρος

R. Grass

B. Σκουρής